

IDENTITA UČITELŮ A VÝUKOVÝ DISKURS: KDY PRŮVODCI PROVÁZEJÍ ŽÁKY?

IDENTITY OF TEACHERS AND INSTRUCTIONAL DISCOURSE: WHEN DO GUIDES GUIDE STUDENTS?

Kateřina Lojdová¹, Jana Kratochvílová¹

¹ Katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

Cílem příspěvku je popsat narativní identitu učitelů soukromé alternativní školy a její odraz ve výuce. Realizovali jsme hloubkové rozhovory se čtyřmi učiteli vybrané školy a zúčastněné pozorování s videozáznamem jejich výuky. Výsledky výzkumu ukazují narativně konstruovanou identitu průvodců a její otisk ve výuce. Identita průvodců je charakteristická individuálním přístupem a respektem k žákům. Ve výuce je naplňována jazykovými prostředky, pozicováním učitele vůči žákům a didaktickými postupy.

Klíčová slova: *identita učitele, výukový diskurs, narativní výzkum*

Abstract

The aim of the paper is to describe the narrative identity of teachers in a private alternative school and the manifestation of this identity in their instruction. We conducted in-depth interviews with four teachers in a single institution as well as participatory observation with videorecording of their instruction. The outcomes show the narratively constructed identity of the teachers as being characterized by an individualised approach and respectful attitude towards students. This is reflected in their instruction through the language used, the positioning of the teacher with respect to the students, and didactic means.

Keywords: *teacher identity, narrative inquiry, instructional design.*

1 ÚVOD

Výzkumy ukazují význam identity učitelů pro porozumění vzdělávacímu procesu. Dochází k posunu od vnímání učitelů jako profesionálů vybavených předpřipravenými standardy k aktérům, u kterých je stěžejní to, jak chápou sami sebe. Zaměřujeme se na identitu učitelů jako na klíč k porozumění výuce.

2 TEORIE

V našem výzkumu se zaměřujeme na identitu jako dynamický, mnohvrstevnatý a ko-konstruovaný fenomén (Edwards & Burns, 2016). Identitu nahlížíme jako konstruovanou v interakcích a konstruovanou interakcemi (Schutz et al., 2018, p. 186). Současné výzkumy hovoří zejména o identitách učitelů ve vztahu k jejich charakteristikám, jako je fáze profesního vývoje (Henry & Mollstedt, 2021), aprobace (Ahn, 2019) nebo gender (Bracho & Hayes, 2020). Tyto rozsáhlé výzkumy identity učitelů naznačují, že se identita učitele promítá do edukačního procesu a také že edukační proces formuje identitu učitele.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Narativní přístup se jeví jako vhodný pro zkoumání identity neboť narativ reflektuje identitu a self-story (Holstein & Gubrium, 2000). Do výzkumu byli zahrnuti čtyři učitelé vybrané soukromé alternativní školy.

Metodami sběru dat byly hloubkové rozhovory s učiteli inspirované narativním výzkumem a zúčastněné pozorování výuky těchto učitelů včetně videozáznamu. Analýza dat byla inspirována narrative oriented inquiry (NOI) a kritickou diskursivní analýzou (Hiles, Čermák & Chrz, 2009; Bloome, Carter, Christian, Otto, & Shuart-Faris, 2004).

4 VÝSLEDKY

Učitelé se v narativech situují do průvodců žáků. Být průvodcem znamená opuštění některých symbolů autority učitele a otevření se volnějšímu pojetí výuky, avšak s akcentem na sledování výukového cíle. Můžeme vnímat dvoj-kolejnost výuky, v níž vedle procesu zaměřeného na osvojení učiva probíhá řešení výchovných situací. Výsledky ukazují, jak souvisí tato narativně kon-

struovaná identita učitelů s jejich výukovými praktikami. Popisujeme vybrané jazykové prostředky ve výuce (např. přecházení mezi plurálem a singulárem), pozicování učitele vůči žákům a didaktické postupy, které narativně konstruovanou identitu průvodců mohou sytit. Diskutován je také vzájemný vztah identity a výukového diskursu.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Význam popsané narativní identity průvodců spočívá v porozumění učitelům a jejich legitimizaci výukových praktik. Zkoumaní učitelé připisují smysl svému jednání ve výuce (Korthagen, 2001). Identita učitelů se promítá do edukačního procesu zejména tak, že legitimizuje edukační praktiky, které spojuje se s tím, co funguje. Edukační proces naopak formuje a upevňuje identitu průvodců zejména v reflexích a sdílení. Jednou z interpretací konzistence narativně konstruované identity a výukových praktik může být, že deklarovanou identitu a žitou realitu spojují hodnoty, které učitelé sdílejí: vzdělávání se a vzdělávání druhých, sdílení a seberozvoj.

6 LITERATURA

- Ahn, S. Y. (2019). Decoding “Good Language Teacher”(GLT) identity of native-English speakers in South Korea. *Journal of Language, Identity & Education*, 18(5), 297–310.
- Bloome, D., Carter, S. P., Christian, B. M., Otto, S., & Shuart-Faris, N. (2004). *Discourse analysis and the study of classroom language and literacy events: A microethnographic perspective*. Routledge.
- Bracho, C. A., & Hayes, C. (2020). Gay voices without intersectionality is White supremacy: Narratives of gay and lesbian teachers of color on teaching and learning. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 33(6), 583–592.
- Edwards, E., & Burns, A. (2016). Language teacher–researcher identity negotiation: An ecological perspective. *Tesol Quarterly*, 50(3), 735–745.
- Henry, A., & Mollstedt, M. (2021). The other in the self: Mentoring relationships and adaptive dynamics in preservice teacher identity construction. *Learning, Culture and Social Interaction*, 31, 100568.

- Hiles, D. R., Čermák, I., and Chrz, V. (2009). Narrative Oriented Inquiry: A dynamic framework for good practice. In D. Robinson (Ed.), *Narrative and Memory* (p. 53–65). University of Huddersfield Press.
- Holstein, J. A., & Gubrium, J. F. (2012). *Varieties of narrative analysis*. Sage.
- Korthagen, F. A. (2001). *Linking practice and theory: The pedagogy of realistic teacher education*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

PODĚKOVÁNÍ

Príspevek vznikl v rámci projektu GA ČR *Narativní identity aktérů ve vzdělávání na soukromých alternativních školách* (GA20-12828S). Autoři děkují za poskytnutou podporu.